ResearchGate

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: https://www.researchgate.net/publication/362390020

İstanbul'un Sokak Otları

Article · July 2022

CITATIONS
0

READS
6

2 authors:

Cihan Erdönmez
İstanbul University-Cerrahpaşa
32 PUBLICATIONS **65** CITATIONS
SEE PROFILE

Anna Zadrozna
Istanbul Policy Center-Sabanci University-Stiftung Mercator Initiative
7 PUBLICATIONS **19** CITATIONS
SEE PROFILE

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

A Re-establishment Proposal on Nature Park-Recreation Area (Rest Area In Forest) Concepts and Nature Park Assignment Criterion: Belgrad Forest Case" View project

TOD-Türkiye Ormancılığı Raporu View project

All content following this page was uploaded by Cihan Erdönmez on 01 August 2022.

The user has requested enhancement of the downloaded file.

istanbul

KENT ARAŞTIRMALARI VE DÜŞÜNCE DERGİSİ

Metropollerde Geçinmek

Metropol Meseleleri
Küresel Kent Vizyonu, İstanbul'un Vizyonu

Dosya
Gece de Yaşayan İstanbul

Ekosistem
İstanbul'un Sokak Otları

2022 / 006

istanbul

BU SAYIDA...

Dergimizin hazırlık süreçlerinde en çok kapak ve dosya konularının seçiminde zorlanıyoruz. Öyle ki bazı konuları öne çıkardığımızda aklımız diğerlerinde kalıyor, hiçbir seçim tam olarak içimize sinmiyor; bu tarihi kavşak noktasında çoklu ve birbiriyle ilişkili çok sayıda konu ve sorun kendisini dayatıyor. Aynı zamanda, bazı sayılarımızda da gözleyebileceğiniz gibi çok sayıda olumsuz gündemin arasında olumlu yönleri hatırlatan aralıklar yaratarak yaşadığımız gerçekliğin dışında başka dünyaların olabilirliğini hatırlatmayı, krizlerden doğrudan etkilenen okuyucularımızla birlikte umudu tartışmayı önemsiyoruz.

Ne var ki yaşadığımız zulmün gerçekliği tüm acımasızlığıyla kendisini bizlere hatırlatmanın bir yolunu buluyor. Dünya ölçeğinde yaşanan çevresel felaketler, ekonomik kriz, salgınlar, yolsuzluklar ve adaletsizlikler türlü biçimleriyle yaşamlarımızı işgal ediyor. Üstelik dünyada ne varsa fazlası payımıza düşüyor. İstanbul Sözleşmesi'nin iptal edilmesinden cesaretle artan kadına yönelik erkek şiddeti, bu kez en yakınımızda, evimizdeydi! İstanbul Büyükşehir Belediyesi iştiraklerinden biri olan BİMTAŞ AŞ'den çalışma arkadaşımız Beril Varol'u geçtiğimiz günlerde aramızdan aldı. Şimdi şiddet düzeneklerini yıkmak bizler açısından Beril'e verilmiş bir söz, bir vefa hâline de geldi.

Kendini fazlasıyla dayatan sorunlardan bir diğeri geçim sıkıntısı ve son dönemde kentsel ve kırsal yerleşmelerde çember bir hayli genişlemiş bulunuyor. İstanbul ve diğer büyük metropoller bu resme, ölçüsüz artan kiralar, konut fiyatları ve ulaşım maliyetleriyle ekleniyor. Geniş bir kesim için mücadele hayatta kalma sınırlarında veriliyor. Kapak konumuz "Metropolde Geçim" çerçevesinde bu alanda karşı karşıya kalınan sorunları farklı boyutlarıyla ele alan yazılara yer verildi. "Gösterge", "Sayaç" ve "Sahadan" bölümlerimizde gündelik yaşamımızı derinden etkileyen durumun yakıcılığına ilişkin verilerin ve yaşamın içinden örneklerin yer aldığı bir kesiti ayrıca bulacaksınız.

Metropoller, gündelik yaşamın çeşitlilik gösterdiği alanlardır. Bu çeşitliliğin mekânsal olarak kentin farklı bölgelerinde farklı yoğunluklar sergilediğini biliyoruz. Öte yandan zamansal olarak iki temel ayrımdan söz etmek mümkün: gündüz ve gece. Dosya konumuzda sözü, "Gündüz"ün gölgesinde kalan "Gece"ye veriyoruz. "Monitör39" bölümümüzdeki İstanbul'un gece mekânlarına ilişkin infografik haritamız, geceyi mekânsal olarak da algılanmasını kolaylaştıracak.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin 2009'da onayladığı Çevre Düzeni Planı, en azından kentin nereye gitmemesi gerektiğine dair önemli kararlar içeriyordu. Şehir plancılarının ağırlıkta olduğu uzmanların yaptığı bilimsel analizler sonucunda ortaya çıkan planın üçüncü köprünün yapılmaması, kentin kuzeye doğru gelişiminin önlenmesi, doğal alanların korunması gibi temel ilkeleri, planı hazırlama iradesi gösteren aynı iktidarın merkezi yönetimi tarafından alınan kararlarla kısa süre içerisinde kadük hâle getirildi. Bu çabanın da boşa çıkması, İstanbul'u son 25 yılda ranta yönelik müdahaleler arasında yönünü kaybetmiş bir kent yönetimiyle baş başa bıraktı. Yeni dönemle birlikte kurulan İstanbul Planlama Ajansı'nın kuruluşundaki temel hedef, bu önemli soruna kentin tüm aktörleriyle birlikte yanıt aramaktı. Dergimizin yayına hazırlandığı sıralarda bu arayışın en önemli meyvesi olan İstanbul 2050 Vizyonu'nun lansman hazırlıkları da yapılıyor. Biz de "Metropol Meseleleri" bölümünde İstanbul'un 2050 Vizyonu için bir ön hazırlık yaptık. İstanbul'un artık gelecek için bir planı var.

İstanbul'un geleceğini planlamak için geçmişten alacağı en doğru referans hiç kuşku yok ki "Gezi"dir; gelecek güzel günlere dair umuttur Gezi! Umudumuzu söndürmek için ortaya atılan akla zarar iddialar, hukuki olmaktan çok siyasal saiklerle alınan mahkeme kararları bugüne kadar hiçbir işe yaramadı, yaramayacak da! Son olarak İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nden mesai arkadaşımız Tayfun Kahraman'ın meslek odasındaki görevi gereği kamu yararı için verdiği mücadelenin, benzer konumdaki 8 kişiyle birlikte 18 yıl hapisle cezalandırılması da benzer bir nafile çabaya işaret ediyor. Tayfun'a, Mücella'ya, Can'a da bir sözümüz var. Şair Nevzat Çelik'ten alıntılayarak söylersek: "Yanımızda Vera, koynumuzda mücadelesini verdiğiniz özgür bir ülkeyle bir sabah çıkıp geleceğiz. Ve o sabaha şafak vakti kadar yakınız..."

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ | İPA İstanbul Planlama Ajansı

İMTİYAZ SAHİBİ
Emrah Şahan (BİMTAŞ Boğaziçi Peyzaj İnşaat Müşavirlik Teknik Hizmetler San. Tic. AŞ Adına)

YAYIN YÖNETMENİ
Nazım Akkoyunlu (Sorumlu)

TASARIM KONSEPTİ VE YAYIN KİMLİĞİ
Tuğçe Tunç

YAZI İŞLERİ
Baran Alp Uncu, Berkan Özyer, Caner Murat Doğançayır, Elif Sidar Ökdemir

YAYIN KURULU
Akif Burak Atlar, Begüm Özden Fırat, Burcu Özüpak Güleç, Çağhan Keskin, Eda Ünlü Yücesoy, Ferhan Gezici, Fırat Genç, Gökçer Okumuş, Gürkan Akgün, İclal Dinçer, Mert Arslanalp, Murat Şeker, Mustafa Sönmez, Zelal Yalçın

DANIŞMA KURULU
Ahu Antmen, Ayfer Bartu Candan, Aykut Çoban, Ayten Alkan, Bekir Ağırdır, Cem Tecimen, Didem Danış, Erden Attila Aytekin, Emrah Çoraman, Enis Köstepen, Fatih Terzi, Feyyaz Yaman, Fuat Ercan, H. Tarık Şengül, Haluk Gerçek, Hatice Kurtuluş, Kemal Kılıç, Mikdat Kadıoğlu, Mine Eder, Namık Erkal, Nihat Tekdemir, Nuran Zeren Gülersoy, Sema Erder, Ümit Şahin, Yıldırım Şentürk, Yüksel Taşkın

KATKIDA BULUNANLAR
Cengiz Özkarabekir, Demo Lab Fotoğraf İnisiyatifi, Kerem Ozan Bayraktar

SON OKUMA EDİTÖRLERİ
Ali Servet Etkin, Suat Hayri Küçük

İDARİ SORUMLU
Nilay Özger 0 (212) 245 99 00

KAPAK GÖRSELİ
Tahir Akkurt

BASKI VE RENK AYRIM
Seçil Ofset • 100. Yıl Mahallesi Matbaacılar Sitesi 4. Caddesi No: 77, Bağcılar/İstanbul
0 (212) 629 06 15 Sertifika No: 44903

DAĞITIM
İstanbul Büyükşehir Belediyesi • Kültür AŞ

İLETİŞİM
Ceren Güler (İPA İletişim Koordinatörü)

İstanbul Planlama Ajansı • Basınköy Mahallesi Valilik Yolu Caddesi No: 2 Florya Bakırköy/İstanbul
dergi@ipa.istanbul • ipa.istanbul/dergi

BİMTAŞ • Evliya Çelebi Mah. Meşrutiyet Cad. Eski TÜYAP Binası No: 50 34430 Beyoğlu/İstanbul

ISSN:2757-797X

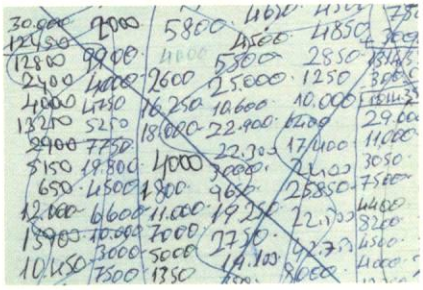
Yerel, süreli, 3 aylık yayın. İPA İstanbul dergisinin tüm telif hakları İBB'ye aittir. Dergide yayımlanan yazı ve fotoğraflardan, yayıncının izni alınarak ve kaynak belirtilerek, tam veya özet alıntı yapılabilir.

2022 / 006

METROPOLLERDE GEÇİNMEK

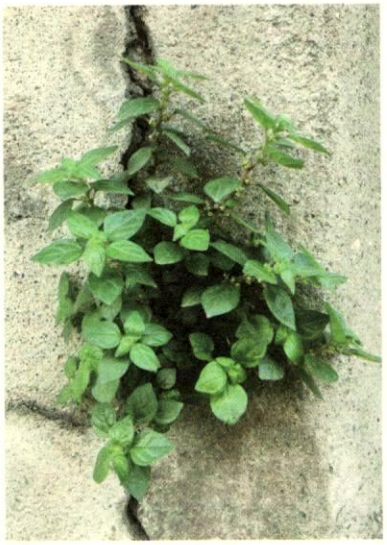
KRİZ, SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE İHTİYAÇLAR ÜZERİNE KAVRAMSAL BİR TARTIŞMA **AYŞE BUĞRA** 6 KENTLERDE AĞIRLAŞAN GEÇİM SANCISI: NE DEĞİŞTİ? **MUSTAFA SÖNMEZ** 10 İSTANBUL'UN KRİZ ROTASI: 11 ADIMDA GEÇİM VE DAYANIŞMA **ŞEHİDE ZEHRA KELEŞ** 14 GEÇİM DERDİ VE SOSYAL POLİTİKA **MERYEM KORAY** 18 POPÜLİST REFAH DEVLETİ REJİMİ VE SİYASİ BELİRLEYENLERİ **ERDEM YÖRÜK** 22 KENTLER VE GELİR EŞİTSİZLİĞİ: GELİR EŞİTSİZLİĞİ VE YOKSULLUK KARŞISINDA KENT BELEDİYELERİNİN SORUMLULUĞU **HÜLYA KİRMANOĞLU** 26

GÖSTERGE METROPOLLERDE YOKSULLUK VERİLERİ **ERTAN AKSOY** 30

SAHADAN KÖKLÜ SORUNDA YENİ DARBOĞAZLAR **TOPLUMSAL HAKLAR VE ARAŞTIRMALAR DERNEĞİ (TOHAD)** 34 GEÇİM ZORLUKLARI VERİLERİNİ KAMUSAL BİLGİYE VE SİYASETE DÖNÜŞTÜRMEK **TÜRKİYE DEVRİMCİ İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU ARAŞTIRMA MERKEZİ (DİSK-AR)** 36

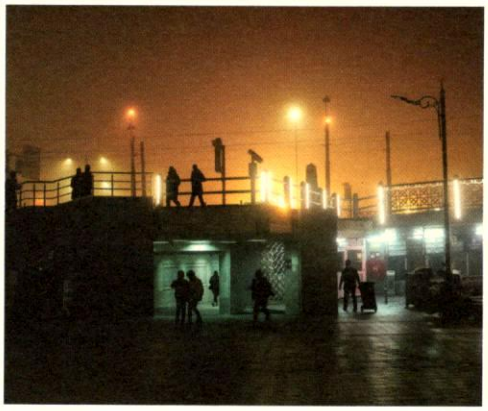
METROPOL MESELELERİ KÜRESEL KENT VİZYONU, İSTANBUL'UN VİZYONU **ÇAĞLAR KEYDER** 38 DÜNYA KENTLERİNİN GELECEK VİZYONLARI: İSTANBUL'UN 2050 VİZYONUNUN KÖKENLERİ **VİZYON 2050 OFİSİ** 42 İSTANBUL'UN 2050 VİZYONU YAŞANABİLİR BİR GELECEĞİ BERABER KURMAYA ÇAĞRI **VİZYON 2050 OFİSİ** 46

EKOSİSTEM İSTANBUL'UN SOKAK OTLARI **CİHAN ERDÖNMEZ + ANNA ZADROZNA** 50

DOSYA: GECE DE YAŞAYAN İSTANBUL GEÇ DÖNEM OSMANLI İSTANBUL'UNDA GECE **NURÇİN İLERİ** 60

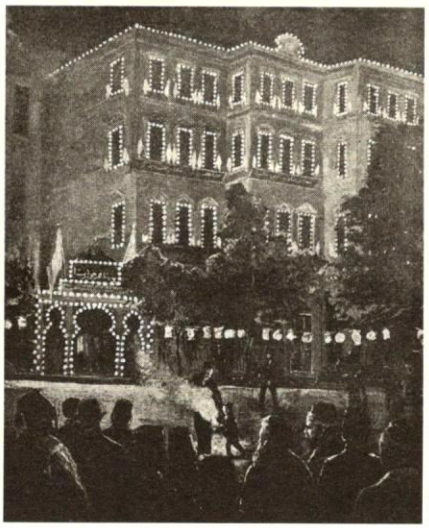
BAKIŞIN GECE HÂLİ **SEÇİL YERSEL** 66

GECE, İSTANBUL VE KADINLAR **YASEMİN BAHÇEKAPILI + BURCU TÜM** 70 GECE ÇALIŞMASI VE GECE ÇALIŞANLARIN HAKLARI **AZİZ ÇELİK** 74 KENTİN GECE ÇALIŞANLARI **BERKAN ÖZYER** 78

MONİTÖR39 HAVA KARARINCA **NİLAY ÖZGER + TUĞÇE TUNÇ** 98

KOLEKSİYON GECELER AYDINLANIRKEN: ELEKTRİK VE İSTANBUL **BERKAN ÖZYER** 100

BÜYÜKŞEHİR HAFIZASI "VEREBİLECEĞİMİZ BİR TECRÜBE HAYAT KURTARIR. YANİ YANGIN BAŞKADIR, EĞİTİMİ BAŞKADIR." 110

KENT GÜNDEMİ BİR DURUM OLARAK GENÇLİK VE GEÇİCİLİK **AYŞE ECE DURMAZ** 114

KENTTE FARKLI BİR DÖNÜŞÜM HİKÂYESİ: YEŞİL İSTANBUL DÖNÜŞÜM ATÖLYESİ **KENAN SALUĞU** 118

AKADEMİ İKLİM KRİZİNİN İSTANBUL'DAKİ ETKİLERİNE DÖNÜK ARAŞTIRMALAR **CANER MURAT DOĞANÇAYIR** 122

SAYAÇ 124

İÇİNDEKİLER

İstanbul'un Sokak Otları

Doğal otsu bitkiler gezegenimizdeki bütün canlıları içeren ana yaşam döngüsünün en temel bileşenlerinden. Biyolojik çeşitlilik potansiyelini arttırmak, su buharlaşmasını ve kaybını önlemek, mikrobiyal toplulukları korumak, arılar ve kelebekler için önemli besin kaynağı olmaktan mutfak kültürünün önemli bir parçası olmaya, aidiyet duygusunun oluşmasına ve kültürel kimliğin şekillenmesine katkıya sunmaya kadar önemli birçok ekolojik ve kültürel role sahipler. Ancak giderek sadece insanların mekânı hâline gelen kentlerdeki hâkim anlayış doğal otsu bitkileri mücadele edilmesi gereken "yabani ot" ya da "zararlı ot" olarak görüyor. Buna rağmen varlıklarını kentin sızabildikleri tüm alanlarında sürdüren doğal otsu bitkileri korumak ve kentsel yeşil alan planlama çalışmalarına entegre etmek kentin bugünü ve geleceği için büyük öneme sahip.

Cihan Erdönmez *

* İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Orman Fakültesi
Ormancılık Politikası ve Yönetimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Anna Zadrożna **

** Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi,
2021/2022 Mercator-İPM Araştırmacısı

Fotoğraf: Kerem Ozan Bayraktar

Bitkilerin iklim değişikliğinin etkilerini azaltma ve iklim değişikliğinin sonuçlarına uyum sağlamadaki rolü, genelde ormanlar veya büyük ölçekli şehir parkları ve boylu ağaçlar ile ilgili olarak tartışılmaktadır. Oysa, sokaklardaki otsu bitkiler de çok yönlü sosyal ve ekolojik fonksiyonlara sahip olması nedeniyle iklim değişikliğiyle mücadele için yerel ve küresel stratejilere katkıda bulunabilir. Bu kısa makalede bu tür otsu bitkilerin rolünü değerlendirirken doğal otsu bitkileri "yabani otlar" ya da "zararlı otlar" olarak gören, onların "temizlenmesi" gereken bitkiler olduğunu kabul eden anlayışın yerine, doğal otsu bitkilerin sürdürülebilir bir kent ve onun yeşil geleceği için bir sembol ve işaret haline gelmesi gerekliliğini vurguluyoruz. Bu yaklaşım çerçevesinde, "sokak otları" terimini kentlerin vazgeçilemez unsurlarından olan, artık bu şekilde kabul edilmesi gereken ve İstanbul'da en küçük toprak parçalarından bile büyük bir yaşam enerjisiyle fışkıran doğal otsu bitkileri tanımlamak amacıyla kullanıyoruz.

İstanbul'un Florası ve Otsu Bitkiler

İstanbul coğrafi konum olarak Asya ile Avrupa'nın birleşme noktasında yer alıyor. Bununla birlikte, İstanbul Akdeniz'den Karadeniz'e geçiş hattında bulunuyor. İstanbul'un kuzey kesimlerinde Karadeniz tipi iklim özellikleri görülürken güney kesimleri ve özellikle Adalar ise Akdeniz tipi iklim özelliklerine sahip. Bu özellikler İstanbul'u Avrupa-Sibirya, İran-Turan ve Akdeniz flora bölgelerinin kesiştiği nokta konumuna getiriyor. Tüm bu nedenlerle İstanbul florası son derece zengin.

İstanbul'un doğal florasında 2.500 civarında bitki yer alıyor. Yüz ölçümü olarak İstanbul'dan sekiz kat büyük olan Hollanda'da 1.600, 47 kat büyük olan İngiltere'de ise 1.850 bitki bulunuyor.[1] Diğer yandan, "Nuh'un Gemisi Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Veri Tabanı Projesi" kapsamında yapılan çalışmaların sonuçlarına göre, İstanbul'da doğal olarak yetişen bitki sayısı 2.833 ve bu bitkilerden 62 tanesi endemik bitki niteliğinde.

Söz konusu bitkilerin çok büyük bir bölümü otsu bitki formunda. Örneğin, Efe ve Yılmaz tarafından İstanbul ormanlarında yetişen doğal ağaç ve çalıların incelendiği 2013 tarihli eserde 125 ağaç ve çalı yer alıyor.[2] Ağaç ve çalı sayısının bundan biraz daha yüksek olduğu varsayılsa bile bitki çeşitliliğinin çok büyük bir bölümünün otsu bitkilerden meydana geldiği açıktır.

İstanbul'un Yerleşim Alanlarında Yetişen Otsu Bitkiler

Bazı Yaygın Türler ve Yetişme Ortamları

Yukarıda sözünü ettiğimiz bitkilerin büyük bir bölümü ormanlar ve otlaklar gibi doğal ekosistemlerde, yerleşim alanlarının dışında yaşama şansı bulabiliyor. Kentin her geçen gün artan yapı yoğunluğuyla yollar, köprüler, havalimanları, cadde ve sokaklar gibi toprak yüzeyin yapay sert zemine dönüştüğü alanlar, ne yazık ki bitkilere çok fazla yaşam şansı bırakmıyor. Buna rağmen bazı otsu bitkiler kaldırımlar arasındaki küçük boşluklardan, yığma taş duvarların arasından, kaldırım ile duvar birleşim noktalarından, parklar ve bahçelerdeki uygun alanlardan, kent içinde her nasılsa kalmış toprak yüzeylerden büyük bir yaşam enerjisiyle fışkırmaya, yaşama tutunmaya ve belki de biz insanlara bazı mesajlar vermeye devam ediyor. Pek çok insan onların farkında bile olmasa da onlar –aşağıda daha kapsamlı bir şekilde açıklandığı üzere– kentsel ekosistem açısından büyük işlevler yerine getirmeye devam ediyor. İşte bu bitkilerden yalnızca birkaç örnek:

Yapışkan otu (Parietaria judaica):
"Duvar fesleğeni", "bereotu", "sırçaotu", "çorakotu" gibi adlarla da anılır. Kentin hemen her köşesinde duvarlarda ya da duvar diplerinde rahatlıkla görülebilir. Adı gövde ve çiçeklerinin yapışkanlığından gelir. Isırganotugillerden olmasına karşın ısırgan gibi can yakıcı dikenleri yoktur. Kentin hemen her köşesinde özellikle taş duvarlarda yaygın şekilde bulunur. Cins adı olan "Parietaria" Latince'de duvar sakini anlamına gelir. Kırmızı amiral kelebeklerinin *(Vanessa atalanta)* larvaları için besin bitkisidir.

Fotoğraflar Kerem Ozan Bayraktar "Yapışkan Otu"

Fotoğraflar Kerem Ozan Bayraktar "Kanarya Otu"

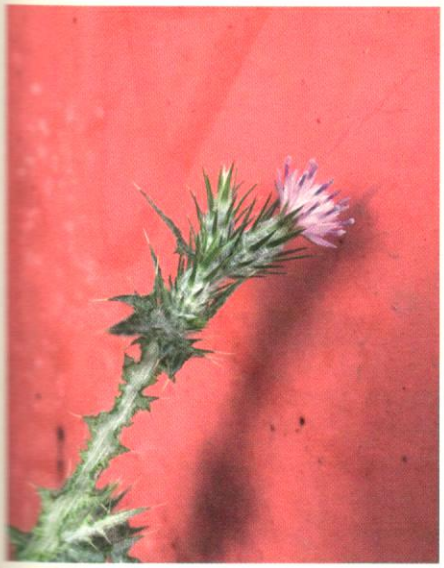
Kanarya otu (Senecio vulgaris):
"Taşakçıl otu", "sütlüce", "ölü çiçeği" gibi adlarla da anılır. Zaten bilimsel cins adı olan "Senecio" Latince'de yaşlı adam anlamına gelen "senex" sözcüğüne dayanmaktadır. Dilimizde de kullanılan senatör sözcüğü de etimolojik olarak aynı kökten gelmektedir. Kanaryaotu sert kış koşullarına dayanan ender bitkilerdendir; kuşlar yapraklarını ve tohumlarını severek yediği için kış aylarında kuşlar için yaşamsal öneme sahiptir.

Soymaç (Carduus pycnocephalus):
"Eşek soymacı" da denilir. Dikenli oluşu ve özellikle çiçekleri devedikenine çok benzer. Ancak devedikeni gibi yaprakları büyük ve alacalı değildir. Çiçekleri pembe ve morun değişik tonlarında olabilir. Tarım için istilacı bir bitki olarak kabul edilir ancak şehirlerde arılar için önemli bir besin kaynağıdır. Zorlu koşullarda bile yaşamını devam ettirebilir.

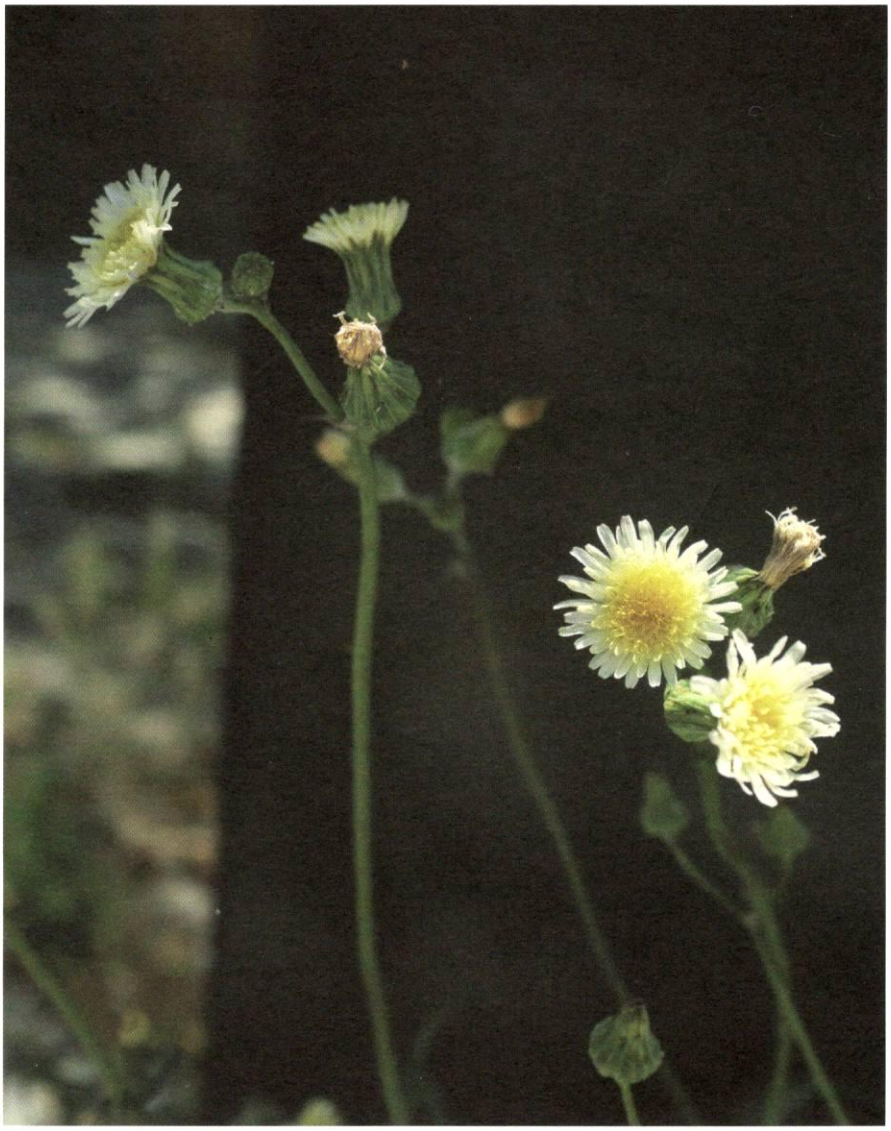
Eşek marulu (Sonchus oleraceus):
"Kundrul", "kuzugevreği" ve "süt otu" adlarıyla da anılır. Mutfakta ve geleneksel tıpta yaygın kullanımı bulunmaktadır; yaprakları çiğ veya haşlanmış olarak yenebilir. Tür adı olan "Oleraceus" Latincede sebze anlamına gelir. Tohumları karahindiba ya da kanarya otu gibi tüylüdür. Çiçeği arılar ve kelebekler için besin kaynağıdır.

Bunlar dışında onlarca farklı doğal otsu bitki İstanbul'un sokaklarında yaşamını sürmeye devam etmektedir. İlk akla gelenler ak üçgül *(Trifolium repens)*, karahindiba *(Taraxacum officinale)*, ballıbaba *(Lamium sp.)*, sarı ekşi yonca *(Oxalis cornuculata)*, ebegümeci *(Malva sp.)*, madımak *(Polygonum sp.)*, bürülk *(Calystegia silvatica)*, çoban çantası *(Capsella bursa-pastoris)*, eşek turpu *(Raphanus raphanistrum)*, pisi pisi otu/yabani arpa *(Horadium morinum)* ve yoğurt otu *(Galium aparine)* olarak sıralanabilir. Ancak bu sayılanlardan kat kat fazlasının İstanbul'da görülebileceğini ve bu otsu bitkilerin her şeye rağmen yaşamına sokak otu olarak devam ettiğini unutmamak gerekir.

Fotoğraflar Kerem Ozan Bayraktar "Soymaç"

Fotoğraf Kerem Ozan Bayraktar "Eşek Marulu"

Sokak Otlarının Kent Ekosistemindeki Yeri ve Sunduğu Yararlar

Sokak otlarının çok yönlü sosyal ve ekolojik fonksiyonları vardır ve iklim değişikliğiyle mücadele için yerel ve küresel stratejilere katkıda bulunabilirler. Ancak İstanbul'da ve pek çok başka kentte yeşil alanların yönetiminin ana stratejisi otsu bitkileri biçmek ve onların yetişme ortamlarını "çimlere" ya da fidanlıklarda yetişen ve çoğunlukla yöremin doğal türü olmayan "süs bitkileriyle"[3] düzenlenen yapay yeşil alanlara dönüştürmekten oluşuyor. Konuyla ilgili literatür çimlerin birçok Batı kentinde yüksek sosyal statünün sembolü olmasına, o kentlerin tarihleriyle sosyal ve kültürel anlamlarına dair içgörüler sunarken aynı zamanda çimlerin "yaşamın karşıtı" alanlar olarak eleştirisini de ortaya koyuyor.[4] Doğal otsu bitkilerin estetik olmayan ve düşük statülü bitkiler olarak değerlendirilmeleri büyük bir yanılgı. Bu bitkilerin yaprakları ve çiçekleri Osmanlı döneminde ve modern sanatta, edebiyatta, şiirde ve geleneksel el sanatlarında sıkça kullanılan motifler olarak karşımıza çıkar. Son yıllarda "kentsel çayırlar"[5] ve "kendiliğinden yetişen çimler"[6] birçok şehirde popüler hâle gelmiş durumda. Doğal otsu bitkileri ve onların çiçeklerini görmenin insanlarda çocukluk hatıralarını ve saflıkla özdeşleştirilen köy ve memleket manzaralarını çağrıştırdığı da biliniyor.

Doğal otsu bitkilerin korunması ve onların kentin temel bileşenlerinden biri olarak görülmesi için pek çok neden bulunuyor. İlk olarak, hemen her türlü arazide (yol ve demiryolu kenarları, kavşaklardaki yeşil alanlar vb.) yaşayan otsu bitkiler yeşil altyapının ve yeşil koridorların bir parçası olarak görülmeli. Otsu bitkiler; küçük memeliler, sürüngenler ve böcekler için doğal yaşam alanı oluşturmak yoluyla biyolojik çeşitlilik potansiyelini arttırmak, su buharlaşmasını ve kaybını önlemek ve toprağı ve içerisindeki mikrobiyal toplulukları korumak için elimizdeki önemli savunma araçlarından biri.[7] Çiçek açan bitkiler arılar ve kelebekler için önemli bir besin kaynağıdır ve arıların korunması ve hayatta kal-

ması için yaşamsaldır. Ayrıca, İstanbul gibi çok nüfuslu ve aşırı yapılaşmış bir şehirde, doğa ile temas için fırsatlar sağlayarak ekolojik bilincin gelişmesinde önemli rol oynayabilirler. Kentsel peyzajı doğadan ayrı görmek yerine, şehirleri ortak bir yaşam alanı ve insan-doğa ilişkisinin mekânları olarak görmemiz gerekir.[8] Bütün bunlara ek olarak, otsu bitkiler, geleneksel mutfak kültürünün önemli bir parçası olan besin kaynakları olarak hizmet edebilir ve aidiyet duygusunun oluşmasında, kültürel kimliğin şekillenmesinde önemli bir role sahip olabilir. Ayrıca, doğal otsu bitkilerin yüzyıllar boyunca geleneksel tıpta bolca kullanıldığı ve modern tıp için de en önemli ilaç kaynaklarından biri olduğu unutulmamalıdır.

Yeşil Alan Planlaması Açısından Doğal Otsu Bitkiler

Günümüzde kentlerin en önemli sorunlarının başında yeşil alan yetersizliği geliyor. Gerçekten de İstanbul yeşil alanlar açısından son derece yetersiz bir şehir. İstanbul'da yaklaşık 106 milyon m^2 aktif yeşil alan ve 93 milyon m^2 pasif yeşil alan (insanların doğrudan yararlanamadığı yeşil alan) bulunuyor. Böylelikle kişi başına düşen yeşil alan miktarı 7 m^2 civarında kalıyor.[9] Park ve bahçelerin kent içerisinde kapladığı alanlar Singapur'da %47, Viyana'da yüzde 45,5, Stockholm'da yüzde 40 ve Londra'da yüzde 33 iken bu oran İstanbul'da yalnızca yüzde 2,2 düzeyinde.[10]

Kentsel yeşil alanların miktarı ile birlikte en az onun kadar önemli olan bir diğer konu da yeşil alanların niteliği ve bu yeşil alanlarda kullanılan bitki türleridir. Türkiye'de yerel yönetimler ve diğer kurumlar tarafından uygulanan geleneksel yeşil alan planlama anlayışı çoğunlukla yöresel ekolojik özelliklere uyumu dikkate alınmadan seçilen bitkilere dayanıyor. Geniş çim alanlar ile bolca kullanılan mevsimlik çiçekler kentsel yeşil alan planlama anlayışının vazgeçilmez unsurları olarak görülüyor. Ne var ki bu unsurlarla şekillenen yeşil alanların hem ekonomik hem de ekolojik maliyetleri çok yüksek. Tesis, bakım ve yenileme çalışmaları son derece pahalı. Sulama gerektirmeleri, böcek ve mantar hastalıklarına karşı dirençsiz olmaları nedeniyle ilaç kullanma zorunluluğu, gübreleme vb. bakım faaliyetleri bu tür yeşil alanların karbon ayak izini oldukça yüksek düzeylere çıkarmakta. Yöresel doğal otsu bitkiler ise neredeyse her zaman "yabani ot" ya da "zararlı ot" denilerek mücadele edilmesi gereken unsurlar olarak değerlendiriliyor. Oysa bu bitkilerin yukarıda sayılan yararlarıyla birlikte iklim değişikliği ile mücadele ve uyum açısından çok önemli araçlar olduğu ne yazık ki hesaba katılmıyor. Sokaklarda, kaldırım aralarında ya da duvar diplerinde kendiliğinden büyüyüp yaşama tutunan doğal otsu bitkilerin kentsel yeşil alan planlama çalışmalarına entegre edilmesi kentin bugünü ve geleceği için büyük ekonomik ve ekolojik yararlar yaratacaktır.

Sonuç

Özetle kentler, özellikle de İstanbul gibi büyük metropoller, artık yalnızca insan dışındaki canlıların değil insanların bile yaşayamayacağı alanlar haline geliyor. Kentlerin bu durumu iklim krizinin hem şiddetlenmesine hem de etkilerinin daha yoğun hissedilmesine yol açıyor. Diğer yandan kent yaşamı her geçen gün doğadan uzaklaşmakta, kentsel yeşil alanlar bile adeta bitkilerden yapılmış yapay yapılara dönüşmekte. Bu yapılar içerisinde doğal bitki türleri kendilerine ya çok az oranda yer bulabiliyor ya da hiç yer bulamıyor. Doğal otsu bitkiler ise bu anlayış tarafından "yabani" ve "zararlı" sıfatları ile nitelendiriliyor ve "temizlenmesi" gereken unsurlar olarak değerlendiriliyor. Başta pasif yeşil alanlarda ve aktif yeşil alanların uygun kısımlarında olmak üzere kentlerde sokak otlarının yaşamasına izin verilir ve hatta teşvik edilirse, o tür alanlar biyolojik çeşitliliğin artması ve iklim değişikliği ile mücadele gibi pek çok konuda önemli katkılar sunabilir.

Doğal otsu bitkiler gezegenimizdeki bütün canlıları içeren ana yaşam döngüsünün en temel bileşenlerinden ve yaşamın onlar olmadan devamı olanaklı olamaz. İnsanların yoğun olarak yaşadığı kentlerde de doğal otsu bitkilere, diğer bir deyişle sokak otlarına yer açma zorunluluğumuzu daha fazla görmezden gelemeyiz. Sokak otlarının miktarı ne kadar çok artarsa hem kentlerin hem de gezegenin daha yaşanabilir bir yer olacağı açıkça ortada. Bu durumda, gezegenimizin geleceği bir ölçüde sokak otlarına hangi açıdan baktığımız ve onlara nasıl davrandığımızla ilişkili olarak şekillenecek.

Notlar

1 Avcı, M. (2014). *Kentsel Biyolojik Çeşitlilik Açısından İstanbul*, İstanbul Ormanlarının Sorunları ve Çözüm Önerileri. Türkiye Ormancılar Derneği Yayını, s. 87-124.

2 Efe, A. ve H. Yılmaz (2013). *İstanbul Ormanlarının Doğal Ağaç ve Çalıları*, Türkiye Ormancılar Derneği Eğitim Serisi 8.

3 Bir bitkiyi "süs" olarak tanımlamayı bu makalenin yazarları kabul etmemektedir. Süs hayvanı olamayacağı gibi süs bitkisi de olamaz. Ancak burada yaygın kullanıma uygun olarak süs bitkisi terimi kullanılmıştır.

4 Weigert, A.J. (1994). "Lawns of Weeds: Status in Opposition to Life", *The American Sociologist*, 25(1): 80-96.

5 Norton, B.A., G.D. Bending, R. Clark, R. Corstanje, N. Dunnett, K.L. Evans, D.R. Grafius, E. Gravestock, S.M. Grice, J.A. Harris, S. Hilton, H. Hoyle, E. Lim, T.G. Mercer, M. Pawlett, O.L. Pescott, J.P. Richards, G.E. Southon, ve P.H. Warren (2019). "Urban meadows as an alternative to short mown grassland: effects of composition and height on biodiversity", *Ecological Applications* 29(6): e01946. 10.1002/eap.194.

6 Ignatieva M, D. Haase, D. Dushkova ve A. Haase (2020). "Lawns in Cities: From a Globalised Urban Green Space Phenomenon to Sustainable Nature-Based Solutions", *Land*, 9(3):73.

7 Dushkova, D., ve D. Haase (2020). "Not Simply Green: Nature-Based Solutions as a Concept and Practical Approach for Sustainability Studies and Planning Agendas in Cities", *Land*, 9(19); https://doi.org/10.3390/land9010019

8 Rigby, K. (2018). "Feathering the Multispecies Nest: Green Cities, Convivial Spaces", *RCC Perspectives*, No. 1, GREEN CITY: Explorations and Visions of Urban Sustainability, 1: 73-80.

9 İBB (2020). İstanbul Büyükşehir Belediyesi Açık Veri Portalı: https://data.ibb.gov.tr/dataset/2019-yilipark-bahce-ve-yesil-alan-verileri/resource/1d9762dc-b3ea-43f1-a46b-2eb-0884d26e1

10 World Cities Culture Forum (2021). "Percentage of public green space (parks and gardens)": http://www.worldcitiesculturefo rum.com/data/of-public-green-space-parks-and-gardens

View publication stats